

Uskonnot paketissa

Matti Kamppinen

Ninian Smart: *Uskontojen maailma*. Otava, Helsinki 2005. 624 s.

Katja Hyyry & Juha Pentikäinen (toim.) *Uskonnot maailmassa*. 5. uudistettu painos. WSOY, Helsinki 2004. 505 s.

Lindsay Jones (Editor in Chief): *Encyclopedia of Religion, Second Edition, vols 1-15*. Thomson Gale, Detroit 2005. 10735 s.

Brandon Toropov & Father Luke Buckles: *The Complete Idiot's Guide to World Religions*. 3rd edition. New York 2004. 405 s.

Uskonnot ovat muiden kulttuuristen systeemien tapaan hankalia luokiteltavia. Toisin kuin kasvi-

en tai eläinten maailmassa, kulttuuristen systeemien evoluutio on vauhdikasta, ja uusia "lajeja" syntyy toisinaan tiuhaankin. Mutaatiot ovat hankalasti identifioitavissa, ja uuden lajin kriteerit ovat huomattavasti hämäämättä kuin biologisessa evoluutiossa. Lisäksi uskontotieteellisten koulukuntien erot ja valtataistelut vaikuttavat siihen, mitä kulttuurisia systeemejä pidetään ylipäänsä uskontoina.

Uskonnot ovat taksonomin painajainen. Uudet uskonnot voivat elää pitkäänkin tai kadota pikaisesti uskontojen kartalta, toisinaan taas vanhan uskonnon sisällä voi syntyä parasiitti, joka lopulta valtaa alkuperäisen uskonnon elintilan kokonaan. Uskonnolliset yhteisöt voivat olla vain muutaman ihmisen varassa, toisilla uskonnoilla on satoja miljoonia kannattajia.

Mutta ei kai mikään ole niin sinnikäs kuin tieteilijä, ja näin meillä onkin lukuisia maailman uskontojen yleisesityksiä, jotka pyrkivät antamaan eräänlaisen taksonomisen yleiskuvan maailman uskonnollisista aineksista.

Uskontojen vertailu yleisen mallin avulla

Muutama vuosi sitten edesmennyt Kalifornian yliopiston (Santa Barbara) uskontotieteen professori Ninian Smart ehti kirjoittaa lukuisia yleisesityksiä maailman uskonnoista, maailmankuvista ja filosofisista järjestelmistä. Smartille uskonnot olivat maailmankuvia muiden joukossa – Smartin mukaan uskontojen erottaminen ateistisista tai filosofisista järjestelmistä ohentaisi mahdollisuuksiamme tehdä hyvää vertailevaa uskontotiedettä. Smart olikin yksi harvoja uskontotieteilijöitä, jotka hallitsivat vertailevan filosofian (world philosophy) ja filosofioiden kulttuurisidonaisuuden analyysin. Smart otti vakavasti aikamme tehokkaimmin leviävän maailmankuvan, sekulaarin humanismin. (Ks. myös Markham 2000, Markham & Ruparell 2001, Woodhead et al 2002, jotka kaikki käyttävät sekulaaria humanismia uskonnon määrittelyssä – uskonto on jotakin joka ei hyväksy sekulaaria humanismia sellaisenaan).

Uskontojen maailmassa Smartin keskeinen jäsentämisen työkalu on seitsenulotteinen malli, jonka avulla hän organisoii uskontoja ja uskonnollisia aineksia. Smartin perusasetelma on varsin yksinkertainen, ja tuttu lähes kaikesta humanistisesta tutkimuksesta. Tutkija konstruoi taksonomisen järjestelmän aineiston alustavan analyysin ja esiteoreettisten postulaattien perusteella, ja analysoi sen avulla loppuaineiston. Luokitteleva systematisointi on teoreettisesti vaatimatonta, mutta välttämätön vaihe kaikkien tieteenalojen kehityksen varhaisvaiheessa.

Smartin seitsemän ulottuvuutta ovat

- käytännön ja rituaalien ulottuvuus
- kokemuksen ja tunteen ulottuvuus
- kertomusten ja myyttien ulottuvuus
- opin ja filosofian ulottuvuus
- etiikan ja säädösten ulottuvuus
- yhteisöjen ja instituutioiden ulottuvuus
- materiaallinen ulottuvuus

Ulottuvuudet ovat helposti esiteoreettisesti ymmärrettäviä eli niiden merkitykset avautuvat arkisten teorioiden avulla. Tämä seikka lieinee tehnyt Smartin seitsenulotteisesta mallista varsin suosittu, sillä sen avulla uskontoja ja nii-

den aineksia voidaan jäsentää keskenään vertailukelpoisella tavalla. Toki uskonnot eroavat toisistaan sen suhteen, miten korostuneita ovat esimerkiksi opillinen tai materiaallinen ulottuvuus ovat. Riittävän yleinen kehikko antaa kuitenkin mahdollisuuden systematisoida hyvinkin erilaisia uskonnollisia traditioita. Näin Smart kirjassaan tekeekin, eli esittää mallistaan juontuvat samat kysymykset eri uskonnoille, ja saa lopputulokseksi vakuuttavan ymmärrettävän yleisesityksen.

Globaali pluralismi

Hyvän kirjan kirjoittaminen kannattaisi lopettaa aina siinä vaiheessa kun argumentaatio vielä kantaa. Viimeisimpään painokseen lisättyssä loppuluvussa Smart kritisoii yksipuolista uskontokasvatusta, joka on korostanut uskontojen opillisia ja filosofisia ulottuvuuksia muiden ulottuvuuksien kustannuksella. Keskeinen syy tähän yksipuolisuuteen on ollut uskontokasvatuksen ankkuroituminen kristinuskoon ja kristinuskon sellaiseen tulkintaan, jossa opilliset seikat korostuvat.

Smart visioi ”maailman maailmankatsomuksen”, globaalin pluralismin syntyä. Globaali pluralismi on eräänlainen korkeamman abstraktiotason maailmankuva, joka yhdistää erilaisia uskontoja toisiinsa. Se perustuisi suvaitsevaisuuteen:

”... ettei pluralistisessa yhteiskunnassa estetä mitään uskonnollisuuden ilmentymää muuten kuin ainoastaan hyvin painavista syistä.” (s. 613)

Suvaitsevaisuudesta ilman arvoihin perustuvia tarkennuksia ei ole mihinkään. Suvaitsevaisuutta täytyy täsmentää. Smartin oma esimerkki puhuu puolestaan:

”Demokraattisen valtion jäsenten tulisi olla herkkävaistoisia uskontokysymyksissä, ja verbaalisia sekä muitakin kiistoja pitäisi pyrkiä hillitsemään. Joillakin alueilla tilanne on jo nyt varsin ihanteellinen: näin on esimerkiksi Pohjoismaissa.” (s. 613)

Pohjoismainen suvaitsevaisuus on joutunut kuluneen talven aikana koetukselle, kun meille tärkeät suvaitsevaisuuden täsmennykset ovat osuneet muiden uskontojen suvaitsevaisuuden ulkopuolelle. Mutta tästä tuonnempana.

Uskontotieteen näkökulmia ja uskontoja

Katja Hyryn ja Juha Pentikäisen toimittama *Uskonnot maailmassa* on ehtinyt jo viidenteen, uusittuun painokseen, sitten ilmestymisensä vuonna 1992. Kirjalla on ollut kysyntää eri oppilaitoksissa ja syystäkin: se on ollut ainoa suomenkielinen yleisesitys uskonnoista.

Kirjaan on koottu haasteellinen ja moniulotteinen yhdistelmä yhtäältä uskontotieteen näkökulmia esitteleviä artikkeleita, toisaalta uskontoja esitteleviä artikkeleita. Ratkaisu on perusteltu, koska lukija saa samassa paketissa tavallaan kaksi yhden hinnalla. Toisaalta artkkeleiden järjestyks on omituinen: keskellä uskontoja esitteleviä artikkeleita on Helena Helven artikkeli nuorten maailmankuvista, vaikka muut näkökulma-artikkelit ovat kirjan alussa ja lopussa. Yksinkertainen kahtiajako olisi ollut oiva ratkaisu. Lisäksi näkökulma-artikkeleista osa on varsin kapeita (esimerkiksi René Gothónin artikkeli pyhiinvaelluksesta), ja herää kysymys, miksi juuri nämä artikkelit on valittu edustamaan uskontotieteen näkökulmia.

Kimmo Ketolan, Heikki Pesosen, Tuula Sakaranahan ja Tom Sjöblomin avausartikkeli "Uskontojen tutkimus – historiaa, kysymyksiä, lähestymistapoja" on paikallaan tällaisessa kokoelmassa. Se jäsentää hienosti uskontojen tutkimuksen tematiikkaa oppihistorian ja tutkimusasetelmien kautta. Maailman uskontoihin tutustumista varten juuri tällainen avausartikkeli on tarpeellinen: siinä kerrotaan lyhyesti ja havainnollisesti miten uskontoja on tutkittu.

Veikko Anttosen artikkeli "Uskonto ihmisen ajattelussa ja kulttuurissa" tiivistää mm. hänen väitöskirjassaan *Ihmisen ja maan rajat* (1996) avaamaa Emile Durkheimin ja Mary Douglasin teesiä, jonka mukaan uskonto on pyhittämistä. Pyhyiden sosiaalista konstruoitumista koskeva teoretisointi avaakin yhtenäistäviä ja stimuloivia näkökulmia uskontoihin ja muuhun inhimilliseen toimintaan. Mutta, kuten moni pyhäteorian kriitikko (esim. *Braun* 2000, s. 5; *Arnal* 200, s. 27) on todennut, vaarana on joko uskonnon korvaaminen pyhällä eli tautologisointi tai uskonnon trivialisoituminen: kaikki inhimillinen toiminta, jossa ollaan yhteisellä ja tärkeällä asialla on uskontoa. Jalkapallo, anoreksia tai bodaus ei olekaan enää uskonnon kaltaista, vaan uskontoa. Tässä myydään uskontotieteen erityinen osaaminen sosiologialle ja halvalla.

Durkheimista on aina syytä muistaa, että hän kaipasi oman aikansa Ranskaan sellaisia yhdes-

säolon ja yhteisöllisyyden muotoja, joita hän mielestään löysi varhaiskantaisista yhteisöistä. Varhaiskantaisten yhteisöjen ideaaliyhteisöllisyys on uskontoa, ja näin ollen yhteisöllisyys on uskontoa, päätteli Durkheim.

Mary Douglas ajatteli puolestaan, että uskonnoissa käsitellään muun muassa ruumiillisuutta erilaisten normien ja sanktioiden avulla. Innokaimmat ovat tästä kiiruhtaneet päättämään, että uskonnollisuus on ruumiillisuus on uskontoa. Douglasin varomattomat käyttäjät tekevät monta virhepäätelmää peräkkäin, ja trivialisovat uskonnon ruumiillisuudeksi.

Pyhän, yhteisön, ruumiillisuuden ja uskonnon suhteita koskevat teoriat kaipaivat kenties enemmän ja ilmeisempää käsittelyä, kuin mitä Anttosen lyhykäinen artikkeli tarjoaa.

Nils G Holmin artikkeli "Uskonnollinen kokemus" on laaja mutta silti systemaattinen visio uskonnon suhteista psykologian, sosiaalipsykologian ja sosiologian tutkimiin lainalaisuuksiin. Holm käsittelee psykologian eri koulukuntien tulkintoja uskonnollisesta kokemuksesta, mutta jatkaa kehittelyä myös sosiaalisen todellisuuden puolelle. Artikkelissa on aivan mainio jakso nimeltään 'integroitu rooliteoria', jossa muutamalla sivulla tiivistetään symbolijärjestelmiä prosessoivan sosiaalisen toimijan koko kuva, ja mitä se tarkoittaa uskonnollisen kokemuksen tai uskonnollisen tradition välittymisen kannalta. Holm tarjoaa uskottavia ja lähes aksiomaattisia määritelmiä sellaisille uskontotieteen keskeisille käsitteille kuten kulttuuri, uskonnollinen symboli, mytologia, riitit ja pyhyys.

Uskontoja käsittelevät artikkelit ovat yksittäin luettuina antoisia, mutta ehkä eniten vaivaa yhteisen käsittelytavan puute, se että kirjoittajilla ei ole käytössään mitään yhtenäistä kehikkoa jonka avulla uskontoja tarkasteltaisiin. Artikkelit pysyvät onneksi niin lähellä ilmiöiden luokittelua, ettei jaetun kehikon puuttuminen ole kohtalokasta.

Ensimmäiseen painokseen verrattuna kuvituksen laatua, määrää ja sijoittelua on lisätty, mikä on parantanut teoksen luettavuutta ja erityisesti sen houkuttelevuutta alan opiskelijoiden kannalta. Monet uskontojen symbolit ovat kuvallisia, joiden sanallinen deskriptio ei onnistu kovin hyvin.

Uskontoja kuvailevissa artikkeleissa on valittu erilaisia esitystapoja. Lähi-idän uskonnot kuten juutalaisuus, kristinusko ja islam, esitetään lähes saman kaavan mukaisesti – historia, pyhät kirjoitukset, keskeinen oppi, kuriositeetteja

– kun taas esimerkiksi Juha Pentikäisen kuvaus arktisen tai sirkumpolaarisen alueen shamanismista on vahvasti etnografinen, omakohtaiseen kenttätöyöhön perustuva tutkielma. Samalla tavalla etnografisia ovat Ilmari Vesterisen artikkeli shintolaisuudesta ja Raimo Harjulan artikkeli Afrikan uskonnoista.

Moni maailmanuskontoja esittelevä kirja kompastuu hindulaisuuteen, jonka ameebamainen yhdistelmä ruumiillisia tekniikoita, monoteistista filosofiaa, polyteistista kansanuskoa, eepoksia, lääketiedettä ja astronomiaa on hankalasti paketoitavissa. Asko Parpolan hindulaisuutta käsittelevä artikkeli on poikkeuksellisen onnistunut: hindulaisen filosofian teemat, Intian yhteiskunnalliset rakenteet ja hindulaisen kansanuskon rituaalit tulevat esitellyiksi. Jumaluuksien myyttejä ja ikonografiaa koskeva osio on havainnollisesti kuvitettu.

Parpolan artikkelin kirjallisuusluettelo on sekin esimerkillinen: hindulaisuutta koskevien tieteellisten monografioiden lisäksi artikkelin lähdeluettelosta löytyy viisi viitettä *Encyclopaedia Britannican* artikkeleihin. EB:n Macropedian artikkelithan ovat pääsääntöisesti poikkeuksellisen tasokkaita, ja avaavat ainakin opiskelijalle väylän tietämyksen täydentämiseen ja organisointiin.

Uskonnot maailmassa -kirjan artikkeleiden kirjallisuusluettelot ovat ihmetyttävän erilaisia, toiset aivan suppeita, toiset laajoja ja vieläpä luokiteltuja. Kirjallisuusviitteiden merkitsemistapa myös vaihtelee artikkelista toiseen, mikä täytyy lukea toimitustyön ja kustantajan laiskuudeksi. Lukija jää odottamaan mainion kirjan seuraavaa editiota, jossa artikkeleiden järjestyksessä olisi enemmän logiikkaa ja jossa näkökulma-artikkelit edustaisivat paremmin uskontotieteen tutkimusasetelmia.

Uskontojen ensyklopedia, toinen kierros

Vuonna 1987 ilmestyi Mircea Eliaden toimittama *Encyclopedia of Religion* 16 osassa. Ensyklopediaan tiivistyi vuosikymmenten työ, ja kirjasarja ottikin oitis paikkansa uskontotieteen standardina, josta niin tutkijat kuin opiskelijatkin saattoivat tarkistaa, mitä jostakin aiheesta yleensä tieteenalalla ajateltiin.

Ensyklopedian ilmestyminen osui ajankohtaan, jolloin uskontotieteessä vahvistui koko joukko naturalistisia, multidisiplinäärisiä ja reduktionistisia näkökulmia, erityisesti kognitiivisen uskontotieteen paradigma. Ensyklopedian katsottiin edustavan Mircea Eliaden auttamatto-

man vanhentunutta ja ideologisesti vääristynyttä näkemystä uskonnosta *sui generis*-ilmiönä, jota ei voi suhteuttaa mihinkään muiden tieteenalojen tuntemiin lainalaisuuksiin. Ensyklopediaa kritisoitiin tylästi mutta hyvin perustein (ks esim. *McCutcheon* 1997).

Lindsay Jonesin päätoimittama ensyklopedian toinen painos on parempi, mikä sellaisenaan vahvistaa uskoa tieteen edistymiseen. Artikkeleita ja kirjallisuusluetteloita on päivitetty, mutta ennen kaikkea on ensyklopediaan lisätty vanhojen artikkeleiden kommentteja ("Further Considerations"), kokonaan uusia aihealueita (sukupuoli ja uskonto, uskonnon tutkimus eri maissa, ekologia, politiikka, sosiobiologia ja evoluutiopsykologia), ja visuaalisia teema-artikkeleita.

Esimerkiksi seksuaalisuutta käsittelevä alkuperäinen, Mircea Eliaden itsensä kirjoittama melkoisen konservatiivinen ja myyttien tekstitasoa seuraava artikkeli on saanut seurakseen Jeffrey Kripalin refleктоivan artikkelin, jossa teemaa käsitellään modernin sukupuolitutkimuksen keinoin. Runsaasti ja taidokkaasti kuvitetut visuaaliset artikkelit käsittelevät uskontojen tilaa, uskonnollista tuijotusta ja katsetta, uskonnollista aikaa ja kalentereita jne.

Ensyklopediat ovat yleensä yhtä käyttökelpoisia kuin niiden hakemistot, joista käy ilmi miten tietämys on organisoitu. Ensyklopedioiden Rolls Roycen, *Encyclopaedia Britannican* 15. painoksen tietämyksen organisoituminenhan oli aikoinaan Mortimer Adlerin käsialaa, ja juuri sen vuoksi niin poikkeuksellisen ymmärrettävä ja käyttökelpoinen. Adlerin tunnuslausehan oli "Philosophy is everybody's business", jolla hän halusi korostaa yleisten tematisointien olevan kaiken tietämisen ehto. Uskonnon ensyklopedian osassa 15 on paitsi yksityiskohtainen hakemisto, myös katsaus kokoelman käsitteelliseen organisoitumiseen. Tämä synopsis on jaettu kahteen osaan, "Uskonnot" ja "Uskonnon tutkimus", ja sen perusteella saa helposti selville, mitkä artikkelit liittyvät esimerkiksi Kiinan uskontoihin tai uskonnon ja tieteen välisiin suhteisiin.

Monta tapaa viettää kuoleman jälkeistä elämää

Yhdysvalloissa tuotetaan paljon käytännöllisiä asioita, joiden tarkoitus on helpottaa ihmiselämää. Yliopistojen johdantokurssien oppikirjat sekä erilaiset vasta-alkajien kirjasarjat ovat hyvää esimerkkiä. Apua löytyy vaivaan kuin vaivaan,

eikä maailmanuskontojen sarkakaan ole jäänyt opasta vaille.

Brandon Toropov ja Isä Luke Bucklesin kirja *The Complete Idiot's Guide to World Religions* on helppoa luettavaa. Brandon Toropov on bostonilainen tietokirjailija, joka on jo tehnyt *Complete Idiot's Guide* -sarjaan oppaat taolaisuuteen ja Koraaniin. Isä Luke Buckles on katolilainen teologi ja filosofi.

Toropovin ja Bucklesin kirjalla on selvä käytännöllinen sanoma: se pyrkii lisäämään suvaitsevaisuutta ja vähentämään uskontojen välisiä jännitteitä kertomalla uskonnoista yleistajuisesti. Yhdysvaltalainen alati monikulttuuristuva yhteiskunta on eittämättä sovelias kohde kulttuurien ja uskontojen vuoropuheluun tähtääväälle kirjalle.

Yksi tapa ymmärryksen lisäämiseen on osoittaa, miten uskonnoilla on paljon yhteisiä piirteitä, miten esimerkiksi islam ja kristinusko jakavat useita ajatuksia, tai miten kaikki uskonnolliset traditiot kärsivät yksinkertaistavista stereotyyppioista.

Yhdeksi läpäiseväksi teemaksi Toropov ja Buckles ovat valinneet kuoleman jälkeisen elämän, sen mitä sanottavaa eri uskonnoilla on tästä aiheesta. Tämän teeman lisäksi kirjassa esitellään kattavasti ja yksityiskohtaisesti eri uskontojen rituaalista elämää, mitä erilaiset rituaalit tarkoittavat ja mitä merkityksiä niihin sisältyy.

Kirjassa on hauskoja "Bet You Didn't Know" ja "Watch It!" -tietolaatikoita. Esimerkiksi juutalaisesta filosofista Moses Maimonidesta kerrotaan, että parikymmppisenä nuorena miehenä hän kirjoitti ahkerasti kuoleman jälkeisen elämän palkinnoista ja rangaistuksista, mutta vartuttuaan päätyi ajatukseen, että vanhurskas elämä on sellaisenaan palkitsevaa. Islamin kohdalla muistutetaan siitä, että muslimien mielestä Muhammed ei perustanut islamia, vaan toimi Jumalan viimeisenä profeettana.

Kirjassa korostetaan ajan hengelle tyypilliseen tapaan juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin yhteisiä historiallisia ja opillisia piirteitä. Kirjoittajat näkevätkin varsin ironisena sen, että monet kristinuskoon enkulturoituneet länsimaalaiset pitävät islamia jotenkin outona ja vaikeasti saavutettavana, vaikka hindulaisuus ja buddhalaisuus ovat historiallisesti ja opillisesti paljon etäisempiä.

Suvaitsevaisuuden lisäämistä silmälläpitäen uskonnoista poimitaan yksittäisiä aspekteja esille, korostetaan niiden yhteisiä piirteitä ja kumotaan keskeisiä väärinkäsityksiä. Tätä tavoitellessaan Toropov ja Buckles tulevat antaneeksi

kompaktin ja elävän kuvan uskonnoista, joiden piirteitä heijastellaan vallitsevien länsimaalaisten ennakko-oletusten tarjoamaa taustaa vasten.

Muhammed-pilapiirroksset ja uskontotiede

Muhammedin pilapiirroksia koskeva prosessi on oiva esimerkki tapauksesta, jossa ymmärrystä voidaan lisätä uskontotieteen ja muiden ihmistieteiden keinoin, mutta jossa pelkkä empiirinen uskontotiede kuten muukaan empiirinen tutkimus ei anna perusteita ottaa kantaa sen enempää suvaitsevaisuuteen kuin anteeksipyyntöihin.

Islamin kuvakielto ei ole aivan yksinkertainen asia. Koraanissa ei ole kohtia, jotka kieltäisivät Jumalan tai Profeetan kuvaamisen, vaan kielto kehiteltiin ns. hadith- eli tulkintakirjallisuudessa, johon Muhammed ja hänen seuraajansa vaikuttivat enemmänkin. Kuvakielto koskee ennen kaikkea Jumalaa, joiltakin osin Muhammedia ja joiltakin osin kaikkia ihmishahmoja.

Jumalan kuvaamisen kiellon perusteena on se, että luojajumala on enemmän kuin mikään inhimillinen, ja siksi Jumalan kuvaaminen olisi Jumalan matkimista ja Jumalan halventamista. Historiallisia syitä kuvakiellolle on lukuisia: Varhainen islam pyrki erottumaan oman aikansa kilpailevista uskonnoista, joissa jumalia esittäväillä patsailla oli keskeinen rooli. Hieman myöhemmin islam pyrki erottumaan kristinuskosta, jossa niin ikään jumalolentojen kuvilla on vankka sija. Kuvakielto on ollut osa islamin identiteettiä eri aikoina.

Islamin kuvakielto ei koske kaikkia islamin suuntauksia eikä kaikkia islamin hahmoja samalla tavalla. Muhammedin kuuluisaa taivasmatkaa on aikoinaan esitetty muodossa, jossa on ollut näkyvissä Muhammedin kasvot joko kokonaan tai osittain. Enkeleitä, erityisesti Gabrielia, on kuvattu siten että kasvot näkyvät kokonaan. Nykyaikana erityisesti Iranissa voi nähdä ajatolla Khomeinia esittäviä paratiisikuvia erilaisten ihmishahmojen kanssa.

Jumalanpilkka kohdistuu islamin opin mukaan joko Jumalaan, profeetta Muhammediin tai johonkin islamin keskeiseen ajatukseen. Muhammedin vielä eläessä ja yrittäessä voittoa kannattajia omalle opilleen hän joutui monesti vastustajiensa pilkan kohteeksi: häntä syytettiin huijariksi, silmänkääntäjäksi ja vääräksi profeetaksi. Näiltä ajoilta on peräisin tiukka tulkinta jumalanpilkasta, jonka mukaan Jumalan aidoim-

man profeetan Muhammedin pilkkaaminen on rinnastettavissa itse Jumalan pilkkaamiseen.

Islamin oikeusopissa on tarkat säännökset jumalanpilkalle. Jotta jumalanpilkkan kriteerit täytyisivät, pilkkaajan on oltava täydessä ymmärryksessä, aikuinen, ja vapaa kaikenlaisesta painostuksesta. Islamin oikeusopissa on myös lause, että jos pilkkaaja katu tekoaan, hänelle on annettava anteeksi.

Näiden lähtökohtien perusteella on selvää, että Muhammedia koskevat pilapiirroukset voidaan nähdä loukkauksina islamia kohtaan, jumalanpilkkana, joka vaatii anteeksipyyntöä islamilaisen oikeustajun mukaan. Toinen asia tietysti on, ettei länsimaisessa demokratiassa valtio voi pyytää anteeksi tiedotusvälineiden puolesta.

Miksi mellakat äityivät juuri kuluneena talvena? Islamin historia ja opilliset resurssit eivät tietenkään yksinään selitä mellakoita, vaan siihen tarvitaan nykyisen poliittisen tilanteen analyysia. Vastakkainasettelut maailmanpolitiikassa ovat Neuvostoliiton romahdettua jäsentyneet uudelleen, kristinuskon, islamin, Intian, Kiinan ja Japanin kulttuurien ympärille.

Vastakkainasettelu länsi vs. islam sekä islaminuskosten vähemmistöjen kulttuurinen ahdinko Euroopassa ovat tekijöitä, jotka kanavoituvat sopivan tilanteen tullen yhteiskunnallisena liikehdintänä. Muhammedia koskevat pilapiir-

rokset ja länsimaiden reagoitavat ovat oiva kiinnekohta ja symboli, jonka kautta mitä erilaisimpia jännitteitä on voitu purkaa; sen lisäksi, että kuvat ovat islamin oikeusopin mukaan jumalanpilkkaa. Syyriassa, Libanonissa ja Afganistanissa on lisäksi koko joukko maiden sisäisiä ongelmia, jotka kanavoituvat kätevästi tämän symboliikan kautta.

KIRJALLISUUS

- Arnal, William (2000): Definition. Teoksessa Willi Braun & Russell T. McCutcheon (eds.) *Guide to the Study of Religion*. Cassell.
- Braun, Willi (2000): Religion. Teoksessa Willi Braun & Russell T. McCutcheon (eds.) *Guide to the Study of Religion*. Cassell.
- Markham, Ian (ed.) (2000): *A World Religions Reader*, 2nd ed. Blackwell.
- Markham, Ian & Tinu Ruparell (eds.) (2001): *Encountering Religion*. Blackwell.
- McCutcheon, Russell (1997): *Manufacturing Religion – The Discourses on Sui Generis Religion and the Politics of Nostalgia*. Oxford University Press.
- Woodhead, Linda, Paul Fletcher, Hiroko Kawanami & David Smith (eds.) (2002): *Religions in the Modern World – Traditions and Transformations*. Routledge.

Kirjoittaja on Turun yliopiston dosentti ja uskonto-tieteen lehtori .